

JUODOJI SUKAKTIS

750 METŲ NUO TAIKIOS KURŠIŲ KRIKŠTO
IDĖJOS SUŽLUGDYMO

BENEDIKTAS JANKAUSKAS

Sukaktis, apie kurią noriu papasakoti, ko gero, nėra pažymėta jokiuose Lietuvos sukakčių sąrašuose. Ji mano atmintyje užsik savo skaitant bene žymiausio ne tik XIX a., bet ir visų laikų Lietuvos istoriko Teodoro Narbuto, rašiusio tuo laikmečiu mūsų krašte plačiausiai oficialiai naudojama lenkų kalba, parašytą, neseniai į lietuvių kalbą dar nepilnai išverstą, „Lietuvių tautos istoriją“. Noriu priminti Kuršo krašto žmonių taikios krikšto iniciatyvos sužlugdymo istoriją 1243 metais.

Tai – 760 metų senumo įvykiai. Šią sukaktį aš vadinu juodąja. Ji labiausiai aktuali Lietuvos Klaipėdos-Palangos krašto (buvusių Kuršo Pilsoto, Mėguvos žemių) ir buvusios bene didžiausios Ceklio (Keklio) žemės [6] žemaičiams. Svarbi ji ir šiaurinės Lietuvos gyventojams, kadaise priklausiusiems Žiemgalai (prisiminkime daugkartinius masinius žiemgalių pasitraukimus į Lietuvą po jiems nesėkmingų kovų su kalavijuočiais ar kitokių negandų) [7, 10, 14].

KURŠIŠKOJI ŽEMAITIJOS DALIS?

Dabar lyg ir neabejojama – Ceklio žemė seniau priklausė Kuršui. Ceklio žemės riba, ypač pietrytinė jos pusė, dar yra nepakankamai žinoma Žemaitijos ir visos Lietuvos gyventojams. Primindamas tą ribą, pasinaudojau T. Baranausko ir G. Zabelos apibendrintais 1253 m. balandžio 4 d. ir liepos 20 d. žinomais Pietų Kuršo dalybų aktų tarp Kuršo vyskupo Henriko ir Livonijos ordino atstovų duomenimis. [3] Daug dalybų aktuose minimų pavadinimų yra arba neišlikę iki šių dienų, arba dėl netikslaus užrašymo ar pakitusių vietovardžių pavadinimų sunkiai atpažįstami.

Pagal aiškiai lokalizuotas pietrytinio Ceklio žemės pakraščio gyvenvietes (Gargždus, Rietavą, Žarėnus, Žasūgalą, Nevarėnus) [3] galime Ceklio žemės pietrytinę ribą išvesti nuo Gargždų pro Vėžaičius, Endriejavą, Rietavą, Tverus (Žarėnai lieka toliau į šiaurės vakarus nuo ribos), šiauriau Varnių, pro Janapolę, Kuršus (jie aktuose neminimi, bet yra apie 4 km į pietryčius nuo Žasūgalos), pro Žylakius [3] (šalia Šatrijos kalno) ir pro Tryškius (netoli Nevarėnų) pasiekiant Ventos upę į pietryčius nuo jos santakos su Virvyte (Virvyčia). Toliau riba eina Ventos upe šaurės vakarų kryptimi maždaug iki sienos su dabartine Latvija. Šiaurinė Ceklio žemės riba yra buvusi tarp Griežės (Mažeikių r.) ir Skuodo [6]. Ceklio žemės centras buvo Gandinga, esanti šalia dabartinės Plungės. Pilsoto žemė buvo netoli Klaipėdos, Mėguvos – Kretingos-Palangos apylinkėse [6].

Garsus Baltų-vokiečių lingvistas Augustas Bilenšteinas (August Johann Getfried Bilenstein), gimęs Jelgavoje, mokėsis Halės ir Dorpato universitetuose, buvęs Kioningsbergo universiteto garbės daktaras ir Sankt Peterburgo Mokslų akademijos narys, Ceklį vadino Žemaitijos dalimi. Tokios pat nuomonės buvo ir lenkų istorikas Henrikas Lovmianskis [3] (Henryk Łowmiański).

Abejonių kelia ir tai, ar galėjo tame pačiame Kuršo krašte būti dvi beveik vienodo pavadinimo pilys: Goldingen (Kuldīga) – **viso**

Stepono Bagdono nuotrauka

krašto sostinė ir netoliese labai sena Gandinga (Gondinga) – Ceklio žemės centras.

VOKIEČIAI PRIE DAUGUVOS ŽEMUPIO

Vokiečių pirkliai Dauguvos žiotis buvo pamėgę jau XII a. pradžioje. Yra minima, kad čia liūbekiečiai prekeiviai kasmet lankėsi nuo 1111 m. [7, 14]. Brėmeniečiai pirkliai prie Dauguvos lankytis pradėjo 1158 m. [2] ir buvo užpulti liūbekiečių kaip neatpažinti grobikai. Paskutiniaisiais XII a. dešimtmečiais su vokiečių pirkliais atvyko ir savo misijas vykdyti pradėjo Romos katalikų bažnyčios dvasininkai. Anot T. Narbuto [14], pirmasis tokių misijų vykdytojas vyskupas Meinhardas prie Dauguvos išsilaipinęs 1186 metais. Alvydas Butkus [4], nurodo, kad vyskupas Meinhardas atvyko 1184 m., o Hermanas Vartbergė rašo, kad 1173 metais [17]. Iš pradžių taiki Meinhardo krikščionybės platinimo misija sulaukusi vietinių gyventojų palaikymo – palei Dauguvą buvusi įkurta vokiečių riterių vienuolių kolonija. Bet krikščionybės platinimo sėkmė buvusi permaininga. Meinhardas mirė 1196 m. spalio 12 dieną [17], jau patyręs daug nesėkmių [14].

Antrasis vyskupas Bertoldas, atvykęs tais pačiais 1196 m., buvęs sutiktas palankiai, bet, vos pradėjęs krikšto misiją, sulaukęs pasipriešinimo ir daug kitokių nemalonių. Sužinojęs apie prieš jį rengiamą pasikėsinimą, jis spėjęs slapta išplaukti į Gotlandą, o iš ten – į Vokietiją [14].

Išklausęs Bertoldo pasakojimus, popiežius Celestinas III paskelbęs Kryžiaus žygį prieš latvius [14]. Vyskupas sutelkė kariuomenę ir 1198 m. atvyko į Livoniją [12], bet jau pirmame susidūrimė su vietiniais gyventojais buvo nukautas [12, 14].

Prieštaringai vertinamas trečiasis lyvių vyskupas Albertas (Albert von Buxhövden), padedant jo paties įkurtam Kalavijuočių ordinui, Dauguvos krašte viešpatavo daugiau kaip 28 metus. [12, 14] Tuo laikotarpiu kalavijuočiai užvaldė ne tik visą dabartinės Latvijos dešiniąją Dauguvos žemumio pakrantę (buvusius lyvius ir latgalius), kairiojoje Dauguvos pakrantėje gyvenusius sėlius, didelę Estijos žemės dalį [12, 13], bet dažnai puldinėdavo ir iš dalies užvaldė ir Žiemgalą bei šiaurines Kuršo žemes, grasino kaimyninėms Rusijai bei Lietuvai. Prievarta, apgaulėmis ir brutalia jėga skleidžiama krikščionybė nebuvo patvari – mažiausiai progai pasitaikius naujakrikštai grįždavo prie senojo tikėjimo.

TAIKAUS KRIKŠTO IDĖJA

Vyskupui Albertui mirus, vyskupstei valdyti 1230 m. buvo atsiųstas vienuolis Balduinas. T. Narbutas rašo, kad „šiam Balduinui pavyko šią provinciją gražiuoju paversti krikščioniška“ [14]. Tuo metu Kuršą karaliaus teisėmis valdęs Lamekinas (Lammechinus) [14] ar Liamechinas [15], „vyras narsus, gynęs savo tautą nuo nuolatinių danų ir švedų puldinėjimų“ [14]. Išlikęs yra to Kuršių valdovo portretas, kurio pavadinime yra užrašytas kiek kitoks jo vardas [6].

T. Narbutas [14], darydamas nuorodą į „Chron. Livon. – p. 183; Albericus. – P. 542“, teigia, kad „Būdamas jau gražiuose metuose, jis (Lamekinas – B, J.) susipažino su Balduinu ir pritarė pastarojo siūlymui, kad Kuršas, pripažinęs krikščionybę savo krašto vyraujančia religija, priimtų apaštoliškojo sosto teisingą užtariamą ir glo-

bą“. Tokį pasiūlymą 1230 m. gegužės 28 d. ovacijomis priėmė Dinamiundos abatas kartu su pas jį susitelkusiais „pirkliais ar tuo metu Rygoje apsistojusiais jūreiviais, riteriais kalavijuočiais, kryžiuočiais ir Rygos gyventojais“ [14]. Sutartis apie tai esanti pateikta „Raynaldi. Ann. Eccles. – T. III. – P. 425“. Kuršiai tada prisiekę pripažinti kunigaikščius ir juos saugoti nuo visokių pavojų, priimti iš jų rankų krikšto sakramentą, paklusti jiems ir ganytojui, kurį paskirs popiežius.

Kuršiai taip pat priėmę įsipareigojimą „rinkti duokles ir mokesčius, tokius, kaip kad nustatyti Gotlando saloje, be to, dar savo pačių lėšomis aprūpinti ir pristatyti ginkluotų žmonių, o prireikus stoti kovon ginti krikščioniškų šalių ar tuo būdu skleisti šventąjį tikėjimą“ [14]. Tikrumo dėlei ir laiduojant buvę pristatyti įkaitai.

Brolis Balduinas savo ruožtu pareikalavęs, kad kuršiai besąlygiškai pasiduotų popiežiaus valdžiai, skirdamas jiems dviejų metų laikotarpį, per kurį jie, parengę garbingus pasiuntinius, nuvyktų „pagerbti ir apdovanoti Šventąjį tėvą, iš kurio jie turėtų gauti nurodymus, kaip valdyti savąjį kraštą“ [14]. Analogiškas sutartis sudarę ir kuršiai iš „Bandovės, Vanenės valsčių, taip pat gyvenę anapus Ventos, kairajame jos krante, ties Žemgalos ir Žemaitijos riba“ [14].

DĖL KURŠIUS ŽEMINUSIŲ KRIKŠTO SĄLYGŲ

Nelengva suprasti, kokia turėjo būti to meto kuršių padėtis, jei buvo daromos anksčiau minėtosios sutartys, prisimenant, kad netolimoje praeityje, gal jaunystėje net tas pats Lamekinas sėkmingai gynė kuršius nuo danų ir švedų puldinėjimų, o ir patys kuršiai kėlė siaubą Gotlando salos, Danijos ir Švedijos pakrančių gyventojams [1, 5, 9, 10]. Pagaliau, dar visai neseniai (1209 m.), Lamechino vedami kuršiai kėlė didžiulę grėsmę Rygai [15]. Tokį „paklusnumą“ galėjo sukelti nebent sunkiai suvokiama Balduino įtaigos galia arba beviltiška tampanti kuršių situacija, kai jie patys nebeturėjo vilties priešintis jėga brukamai krikščionybei. Kuršiai gerai žinojo, kad, kaip rašo A. Butkus, „Rytų Žiemgala iki 1230 m. ėjo iš rankų į rankas“ [4]. Žinojo ir apie kryžiuočių jau niokojamą Prūsiją [7]. Galėjo jie žinoti ir apie lietuvių nesutarimus su žiemgaliais, bet, anot T. Narbuto [15], su žemaičiais kuršiai sugyveno draugiškai.

T. Narbutas kuršių padėtį aiškiau atskleidė ketvirtame „Lietuvių tautos istorijos“ tome [15], kur, aprašęs vokiečių užblokuotą kuršių ir kitų pagonių laivininkystę Baltijos jūroje, taip apibūdino kuršių padėtį: „Tad Kuršas pasijuto apimtas kažkokio stingulio, atsідūrė nepritekliuje ir nemalonėje. Tikriausiai, šitaip reikalams susiklosčius, paio santykiai su Žemaitija ir kitomis padermės atšakomis, kurios XIII amžiaus pirmajame ketvirtyje įstūmė Kuršą į sunkumus, kai per kryžiuočių sukeltą audrą Prūsijoje visai tautai ėmė grėsti baisūs įvykiai; tai išpranašavo žlugimą Kuršo, tuomet tiesiogiai susiejusio Sambiją su Livonija, kitaip sakant, Livlandija. Galingiausias Kuršo kunigaikštis Liamechinas, numatydamas jo tėvynę galinčias užgriūti nelaimės, nesumanė kitokio būdo apsisaugoti nuo jų, kaip tik, tarpininkaujant vienuoliui Balduinui Alniečiui, pulti į glėbį Šventajam Tėvui ...“ [1, 15]. Prisimenant vėlesnius istorinius įvykius Lietuvoje, galima spėti Lamekiną darius apgalvotą

(Nukelta į 58 p.)

Daliaus Sungailos nuotrauka

(Atkelta iš 57 p.)

diplomatinį veiksma, ir daug padoresnį, nei mums gerai žinomą, vėliau karaliumi karūnuoto Mindaugo [7, 8, 10]. Palankiai susiklosčius aplinkybėms Lamekino „diplomatiniai“ veiksmai galėjo ir išgarsinti, ir sustiprinti Kuršą, kaip savanoriškai krikštą priėmusį kraštą.

TAIKAUS KRIKŠTO IDĖJOS PLĖTOJIMAS

Sekdami anksčiau pradėtąją T. Narbuto vystomą įvykių eigą tuometiniame Kurše, sužinome, kad, vadovaujantis anksčiau minėtais kuršių ir vienuolio Balduino susitarimais, buvo „išruošti viso Kuršo pasiuntiniai įteikti popiežiui Grigaliui IX bulės, pažymėtos 1233 m. vasario 11-osios data, kuria buvo patvirtinamos visos su Balduinu sudarytos sutartys ir priimamos jo sąlygos. Popiežius, jau iš anksto žinodamas apie to vienuolio darbus, buvo labai nu-

Senovinis netikslus Livonijos žemėlapis su didelėmis neįgyvendintomis pretenzijomis. Žemėlapis – iš Estijos Nacionalinės bibliotekos internetinio leidinio <http://www.nlib.ee/>. Originalas saugomas šios bibliotekos kartografinės kolekcijoje. Žemėlapiu autorius nežinomas

džiugintas, paskyrė ir pats savo rankomis įšventino jį Žemgalos vyskupu, o netrukus, 1232 m. sausio 28-ąją, suteikė garbę būti popiežiaus legatu Vinlandijoje (pajūrio kraštas, priklausęs Kuršui ir Žemaitijai, arba tenykštei Vendijai), Estlandijoje, Žemgaloje ir Kurše, su jo valdžiai pavestomis vyskupystėmis Livonijoje, Estijoje, Kurše, Vendlandijoje, Revelyje ir Vironoje“ [14].

Svarbu ir tai, kad net imperatorius Fridrikas II, pagonims, norintiems taikiu būdu priimti krikštą, „laidavo nuosavybės neliečiamumą, nustatė galiojimą tokių pat įstatymų, kokie buvo įvesti Livonijoje, Estijoje, Prūsijoje ir Žemgaloje, griežtai perspėjant, kad naujakrikštai atleidžiami nuo visokių duoklių, jiems neprimetama karalių, kunigaikščių, grafų bei didikų jurisdikcija ir jie gali naudotis visokiomis prerogatyvomis, kokias turi laisvi Romos valstybės ir Apaštoliškojo sosto piliečiai“ [14]. Toje vietoje T. Narbutas daro nuorodą į: „Gebhardi. *Geschichte von Liefland, Estland, Kurland und Semgallen*, s. 369. Žr.: *Reynaldi. Ann. Eccles.*, t. 13, p. 219“.

KALAVIJUOČIŲ ORDINO PRIEŠINIMASIS TAIKAUS KRIKŠTO IDĖJAI

Rašytiniai šaltiniai rodo, kad netrukus dėl šio įstatymo kilo Kalavijuočių ordino riterių vaidai su vyskupais, nes riteriai „tikrovėje neturėjo jokių kitų ketinimų – tik plėsti užkariavimus ir didinti turtus, įgyjant juos pagonių kraštuose“ [14]. Taip įvykiams klostantis, „nelaimės kraštui būdavo nešamos ten, kur išmintingu nuosaikumu, be nekalto kraujo praliejimo galima buvo daugiau nuveikti“. T. Narbutas aprašo ir Ordino riterių padarytas skriaudas gyventojams, ir jų kurstomą nesantaiką tarp gyventojų bei kunigų, ir kenkimą vyskupų potvarkiams. Taip pat pažymima, kad „dalis Kuršo anksčiau buvo Rygos krikščionių užimta, tad priklausė šio miesto gyventojams, riteriams ir vyskupams“. Ta dingstimi Rygos vyskupas Mikalojus buvęs sudaręs įvairias sutartis, susijusias su Ezelio sala. „Viena iš jų, įsigaliojusia 1231 metų rugpjūčio 9-ąją, rygiečiams atidavė trečdalį minėtosios salos, Kuršo ir Žemgalos, leisdamas statyti ten bažnyčias, rinkti dešimtinę, o už tai rygiečiai privalėjo kiekvieną kartą vyskupui teikti ginkluotą paramą, išskyrus žygius prieš imperatorių“. Aktualu tai, kad minimas dovanojimas „apėmė dabar užkariautas žemes ir tai, kas dar turėjo būti tose provincijose užkariauta“. Ir tas pasakymas „dabar užkariautas“, matyt, sietinas su mūsų istorikų teiginiu, kad „Pirmasis kalavijuočių žygis prieš kuršius buvo surengtas tik 1230 m. pabaigoje“ [3]. Vėliau, 1232 m. kovo mėnesį, vyskupas atsisakęs Mederotės pilies Kurše septyniasdešimt vieno Rygos pirklio naudai, sulygdamas, kad jie siųstų karius tarnauti jo kariaunos miesto pulke, o Kuršą tada iki dešiniojo Ventos upės kranto prijungė prie savo katedros jurisdikcijos. Ezelio sala 1234 m. gruodžio 20 d. buvusi padalinta kryžiuočiams ir Rygos miestui, o 1235 m. sutartimi anksčiau minėtoji Kuršo dalis buvusi perleista „vyskupui Balduinui iš Žemgalos su visomis tomis pat teisėmis, kaip kad šis turėjo į Kuršą ir Žemgalą. Vyskupas mainais 126 to miesto gyventojus priėmė į savo leną, skirdamas valdas jiems Kurše ir Žemgaloje“ [14].

Anksčiau aprašytosios manipuliacijos rodo, kad ne tik visi vyskupai buvo tokie „demokratiški“, kokių atrodė esąs Balduinas, bet ir tai, kad visų vakariečių, pradėdant popiežiumi ir baigiant iliniais riteriais, vyskupais bei kunigais, galutinis tikslas buvo užkariauti

visą Kuršą ir net Žemaitiją, apie ką liudija ir pridodamas primityvokas senas žemėlapis (4 pav.). Jame tarp Livonijos kaimynų nerodoma nei Žemaitija, nei Lietuva.

Keistokai atrodo tai, kad chronologiškai visai priartėjęs prie Kalavijuočių ordinui lemtingų 1236 metų, T. Narbutas toje vietoje neužsimena nei apie Ordino katastrofišką pralaimėjimą ties Kameniu (Titagaliu) [15], Kamna [6], Saule netoli Bauskės [16] ar prie Šiaulių [2, 10], nei apie po šio mūšio Kurše kilusį išsivaduojamąjį judėjimą.

MĖGINIMAS REALIZUOTI TAIKAUS KRIKŠTO IDĖJĄ

Nežiūrint minėtųjų Kalavijuočių ordino agresijų, buvusi išsiųsta planuotoji pasiuntinių delegacija pas popiežių. Kuršo pasiuntinių apsilankymas Romoje ir atsidavimas Šventojo sosto globai „padarė tenykštei dvasininkijai tokį įspūdį, kad garbusis Modenos vyskupas Vilhelmas, pats tiesiogiai pažinęs tuos siaurės kraštus, savo vyskupystę atidavė į popiežiaus rankas ir pasiryžo teikti dvasininko paslaugas ką tik apkrikštytajai padermei. Popiežius, nušalnęs Balduiną nuo legato pareigų, paskyrė Vilhelmą legatu Prūsijoje, Kurše, Žemgaloje, Livonijoje, Estijoje ir Gotlande. Jo atvykimas į Rygą buvo prilygintas Taikos Angelo apsireiškimui, gyventojai tą dieną jam žino skirdami legatui savo valdas Ezelio saloje“ [14]. Toliau išvardijama daugybė to vyskupo padarytų gerų darbų, tarp kurių ir prisidėjimas prie Kalavi-

Kuldigos (Goldingen) pilis buvusioje Kuršių Žemėje. Kūrinio autorius Pirags. Iliustracija iš leidinio „Vikipedija. Laisvoji enciklopedija“ http://lv.wikipedia.org/wiki/Att%C4%93ls:Goldingen_um_1680.jpg

juočių ordino suvienijimo su kryžiuočiais. Ta dingstimi Kurše ir Žemgaloje buvusi įsteigta dvasinė akademija, 1237 m. kraštas buvęs padalintas į tris vyskupystes: Rygos, Žemgalos ir Kuršo [8, 14].

SIAUBINGAS LIVONIJOS KRYŽIUOČIŲ SMURTAS

Netruko ateiti 1243-ieji metai. T. Narbutas, pradėdamas pasakojimą apie tuos metus, rašo: „Tačiau tie puikūs pradai netrukus

buvo sunaikinti kryžiuočių, jau priėmusių savo draugėn kalavijuočių riterius. Juos neapsakomai prislėgė ši legato Vilhelmo nustatyta tvarka, pastojusi kelią naujiems grobimams, kadangi, susivieniję su Livonijos riteriais, norėjo visą kraštą, plytintį tarp Rygos ir Karaliaučiaus, turėti savo valdžioje ir sukurti didžiulę valstybę, besidriekiančią nuo Vyslos iki Botnijos įlankos. Trukdė jiems neseniai įšventintas Kuršo vyskupas Engelbertas, kuris pasižymėjo įvesdamas Ordinui ne itin tinkamą tvarką“ [14].

(Nukelta į 60 p.)

Daliaus Sungailos nuotrauka

(Atkelta iš 59 p.)

Tada buvusi sugalvota „išganinga“ išeitis. Jos įgyvendinimui prireikė prasimanyti piktadarybių, dar juodesnių už kryžiuočių anksčiau darytąsias. T. Narbutas taip jas apibūdina: „Tad Livonijos kryžiuočiai 1242 metais sugalvojo patiems žymiausiems Žemgalos žemvaldžiams surengti puotą, į kurią juos sukviestų visus visutėlaičius išplovė. Tai tenykščiams žmonėms padarė baisiausią išpūdį. Pasklido verksmai, dejonės, aimanos, vėliau – įtūžis, kerštas, kurio nekalta auka tapo vyskupas Engelbertas su daugeliu kunigų. Pagaliau sielvartas, per 100 tūkstančių šeimų, pasitraukusių į Lietuvą, viso Kuršo ir Žemgalos ištuštėjimas, pakrikimas, naujos žudynės, gaisrai, krašto niokiojimas, kruvini užkariavimai šalyje, ant kurios griuvėsių kaip ant kapo duobės, **dievotieji riteriai 1243 metais Goldingos tvirtovėje pastatė savo juodąjį kryžių**“ [2] (paryškinta B. J.).

Paskutinysis sakiny suskeldė tam tikrų abejonių, nes 1243 m. įvykių gretinimas su Kuldygos pilimi rodo lyg ir nesutapimą su dabar rašytiniuose šaltiniuose [14] nurodomais faktais, jog istoriniuose šaltiniuose minimi 1242 m. kryžiuočių planai čia pasistatyti pilij. Valdant Livonijos magistrui Ditrichui fon Griuningenui, 1244 m. Kuldygoje buvo pastatyta galinga Livonijos ordino pilis (4 pav.). Iš pradžių ji vadinta Jesusburg, o vėliau – Goldingen. [11] Tad be didesnės abejonės galime teigti, jog paryškintoji sakinio dalis apie juodąjį kryžių Kuldygos pilyje turi gilią ir svarbią alegorinę prasmę.

AMBICINGI IŠANKSTINIAI VOKIEČIŲ PLANAI

Aprašytieji kalavijuočių ir kryžiuočių veiksmai, žlugdant taikus kuršių krikšto iniciatyvą, susisieja su ką tik paminėta nuoroda (11) į istorinius šaltinius. Kryžiuočių planuose jau 1242 m. buvo Kuldygos pilies statyba. Išankstinę agresiją demonstruoja ir anksčiau parodytasis senovinis Livonijos žemėlapis, kuriame Livonijai jau priskirta didžioji Žemaitijos ir Lietuvos dalis, nors tai vis dar buvo tik neįgyvendinti kryžiuočių ir kalavijuočių planai.

MŪSŲ ISTORIKŲ VERSIJOS

Apie aprašomo laikotarpio Kuršo užkariavimą A. Butkus rašo taip: „Kuršių nukariavimas kalavijuočiams nebuvo toks sklandus kaip sėlių ar latgalių. Po permainingų kovų tik 1231 m. Ordinui pasiseka įsigalėti Šiaurės ir Vidurio Kurše“ [4]. A. Butkus visai nemini taikus kuršių krikštijimo idėjos, neužsimena ir apie žiemgalių žemdirbių skerdynes, nors išnašoje pažymi, kad nuo 1230 m. nebeminimas Žiemgalių vadas Viestartas.

Kiek kitaip aptariamo laikotarpio Kuršo istorinius įvykius aprašo T. Baranauskas ir G. Zabiela [3], teigdami, kad pirmasis kalavijuočių žygis prieš kuršius buvo surengtas tik 1230 m. pabaigoje. Po šio žygio Vanemos žemės gyventojai, tarp kurių būta finougry, būvę priversti sudaryti sutartį su Rygos vyskupu, miestu ir Kalavijuočių ordinu. Ta sutartimi jie įsipareigoję mokėti duoklę. Popiežiaus legatas Balduinas Alnietis gruodžio 28 d. sudaręs sutartį su kunigaikščio („karaliaus“) Lamekino valdomomis Esestuvos arba Durbės ir Sagaros žemėmis. Ši sutartis šiaurės vakarinius kuršius įpareigojusi tik priimti krikščionybę ir popiežiaus paskirtą vyskupą, bet

palikusi jiems politinį savarankiškumą. Tokią pat sutartį 1231 m. sausio 17 d. Balduinas Alnietis pabandęs sudaryti ir su Bandavos bei Vanemos žemėmis, nepaisydamas to, kad Vanemos žemė jau buvo pripažinusi vokiečių viršenybę.

Minimi autoriai [3], remdamiesi antriniais Sankt Peterburge spausdintais šaltiniais, teigia, kad „Dėl vokiečių pasipriešinimo Balduino planas krikštyti kuršius, jų nepajungiant, žlugo. 1232 m. pradžioje kalavijuočiai surengė antrą žygį į Kuršą, užėmė Bandavos, Sagaros ir Esestuvos žemes, panaikino kuršiams palankias Balduino Alniečio sutartis ir privertė juos pripažinti jų valdžią“ [3].

1234 m. Balduiną Alnietį pakeitęs popiežiaus legatas Vilhelmas Modenietis paskyręs pirmąjį Kuršo vyskupą Engelbertą. Jis apibrėžęs Kuršo vyskupystės ribas „tarp Nemuno ir... Ventos upės, iki pat Lietuvos“ [3]. Buvę sutarta, kad, kaip buvo įprasta Livonijoje, vyskupui priklausys 2/3 Kuršo, o Ordinui – 1/3. Tačiau tolesnę vokiečių ekspansiją 1236 m. sustabdęs pralaimėjimas Šiaulių mūšyje. Netrukus po to, 1236 m. pabaigoje ar 1237 m., į Kuršą įsiveržus lietuvių kariuomenei, žuvęs vyskupas Engelbertas (neatitinka T. Narbuto teiginui, B. J. pastaba), o kuršiai atsimetę nuo krikščionybės. Vokiečiams pavaldi likusi tik Vanemos žemė, kuri nuo to laiko vokiečių buvo praminta „Taikos Kuršu“ [3].

1252 m. buvo pradėtas pietų Kuršo užkariavimas – pastatyta Klaipėdos pilis [3, 9], o 1253 m. sudaryti jau minėtieji išsamūs Kuršo dalybų aktai [3], palikę daug svarbių rašytinių duomenų apie to laiko pietinių Kuršo žemių dalybas, atskleidžiantys svarbių Viduramžių laikmečio duomenų apie šiandienines vakarines Žemaitijos žemes.

PANAUDOTA LITERATŪRA:

1. „Baltai“, *Wikipedia. Laisvoji enciklopedija*; I ... XII amžiai; (<http://lt.wikipedia.org>).
2. Baranauskas T., *Viduramžių Lietuva* <http://viduramziu.istorija.net/>.
3. Baranauskas T., Zabiela G., „Ceklis 1253 metais: istorinė-archeologinė analizė“, *Žemaičių istorijos virsmas iš 750 metų perspektyvos* [sud. Ivinskis A.], Vilnius: Aidai, 2004, p. 9–55.
4. Butkus A., *Latviai*, Kaunas: Aestis, 1995.
5. Butrimas A., „Svarbiausios kuršių, žiemgalių ir žemaičių istorijos datos“, *Žemaičių žemė*, 2012 m. Nr. 1(83), p. 14–15.
6. „Ceklio krašto istorija“, *Istorijos vingiais* <http://ceklis.apie.lt/>.
7. Daukantas S., *Istorija žemaitiška*, Vilnius, 1995.
8. Ivinskis Z., *Lietuvos istorija iki Vytauto Didžiojo mirties*, Roma: Piazza della Pillota 4.
9. Jankauskas B., „Atkuriai Klaipėdai – 750. Senajai – ?“, *Voruta*, 2012 m. Nr. 15 (753) ir Nr. 16 (754).
10. Kiaupa Z., *Lietuvos valstybės istorija* (2 leidimas), Vilnius: Baltos lankos, 2006.
11. *Kuldyga* lt.wikipedia.org/wiki/Kuldyga.
12. Latvis H., „Senosios Livonijos kronika, pagrįsta trijų pirmųjų vyskupų darbais“, Latvis H., Vartbergė H., *Livonijos kronikos*, Vilnius: Mokslas, 1991, p. 23–152.
13. *Lietuvos istorija* (red. A. Šapoka), Vilnius: Mokslas, 1990.
14. Narbutas T., *Lietuvių tautos istorija*, Vilnius: Mintis, 1994, t. 3.
15. Narbutas T., *Lietuvių tautos istorija*, Vilnius, Mintis, 1997, t. 4.
16. Pichel Ch. L. T., *Žemaitija*, Kaunas: Ajeta, 1991.
17. Vartbergė H., „Livonijos kronika, parengta dr. Ernsto Strelkės“, Latvis H., Vartbergė H., *Livonijos kronikos*, Vilnius: Mokslas, 1991, p. 166–208.